

Sony

Labou Tansi

(álnéven Marcel Sony) (1947–1995)

KONGÓI író, aki mindhárom irodalmi műnemben jelentős alkotott az afrikai avantgárd jegyében. Művei egyszerre kritikus szemléletűek és reményteliek. Központi témái a hatalmi korrupció és az ellenállás lehetőségeinek felvázolása. Gyakran alkalmaz egyszerre eltérő nyugati irodalmi modelleket, stílusokat és műfajokat. Különböző nézőpontokat sokszor provokatívan kapcsol össze. Stílusára jellemző a karneválszerű túlzás és sokszínűség, a lecsontított nyelvezet és az antinaturalisztikus esztétika. Késői munkáiban háttérbe kerülnek a politikai satíra és kritika témái, helyükre – ha nem is teljes egészében – a szerelem, az élet és a halál témakörei váltják fel.

Sony Labou Tansi Kimwanzában, a mai Kongói Demokratikus Köztársaság területén született egy hétgyermekes család legidősebb sarjaként. Tansi a többi kongói gyermekhez hasonlóan hat-hét éves korától kezdve tanult franciául az iskolában, ahol tilos volt anyanyelvét használnia. Mindez meghatározó élmény lett a számára, később azt is mondta a francia nyelvről, hogy ez az a nyelv, amely által meg kellett erőszakolnia önmagát.

Tizenkét évesen Brazzaville-be költözött, és az Ecole Normale Supérieure d’Afrique Centrale-ban folytatta tanulmányait. 1971-ben angol-francia tanítói állást kapott Kindaubaiban. Ugyanebben az évben kezdett el komolyabban foglalkozni az írással. Később tanított angolt a Pointe Noire-i Collège Tchicaya-Pierre-ben, majd több minisztériumban is dolgozott adminisztrátorként Brazzaville-ben, mielőtt teljes életét a színháznak és az írásnak szentelte volna.

1979-ben Tansi megalapította a Rocado Zulu Színházat, egyúttal megjelent első regénye, a *La Vie et demie*, mellyel megnyerte a Festival de la Francophonie különdíját. Színdarabjait Párizsban, Dakarban és New Yorkban is játszották, bár hazájában nézetei miatt élesen kritizálta és háttérbe szorított-

ta a Parti Congolais du Travail (Kongói Munkapárt). „Afrika egy vulkán.” – írta később *Les Yeux du volcan* (1988) című regényében. „És az egész világ pedig egy másik vulkán. A mi embereink tűzhányók, szemeik figyelnek minket.”

A kongói rendszerváltás alatt Tansi aktívan részt vett a politikai életben. A Mouvement Congolais pour le Développement de la Démocratie Intégrale (M.C.D.D.I. – Kongói Mozgalom a Demokratikus és Átfogó és Teljes Fejlődésért) csoport tagja volt, mely szembehelyezkedett az országban uralkodó egypárt-rendszerrel.

Közéleti tevékenységei és a politikai zűrzavarok miatt útlevelét visszavonták. Tansi HIV-fertőzött volt, de sokáig nem kaphatta meg a megfelelő orvosi ellátást. Bár eljutott végül Franciaországba, a párizsi kórházi kúrát követően mégis a természetes afrikai gyógymódokhoz és népi babonákhoz fordult. 1995. június 14-én halt meg, később felesége is követte a túlvilágra, aki vele együtt szenvedett a betegségben.

Tansi számos irodalmi díjat nyert, köztük a Littéraire de l’Afrique Noire nagydíját a *L’anté-peuple* című művéért, a *Palme de la Francophonie* díjat 1985-ben a *Les sept solitudes de Lorsa Lopez* című munkájáért, 1988-ban pedig az *Ibsen-Alapítvány* díját kapta meg.

A *L’anté-peuple* (1983) című regény részben egy menekülő ember történetén alapul, akit hamisan vádolnak egy fiatalasszony meggyilkolásával. Az alaptörténet témáját a szerző egyik barátjának balsorsa adja. A keserű satírban Nita Dadou, a leányiskola igazgatója szüntelenül egyik diákjára, Yavaldére gondol, aki örülten szerelmes lett belé. Yavaldét teherbe ejti egy másik férfi, mire a lány megöli önmagát, a tragédia elkövetésével azonban Nitát vádolják meg. Családját meglincselik, a halott lány politikus édesapja pedig összekötötetéseit kihasználva elfoghatja Nitát és börtönbe zárhatja.

A *La vie et demie* (1979) című munkája egy képzeletbeli afrikai országban, Katamalanáziában játszódik, amelynek 228 nemzeti ünnepe van. Egy önmagát „Égből pottyant vezérnek” tituláló férfi eltörli a „pokol” és a „fájdalom” szavakat a nemzet lexikonából, miközben legfőbb ellenfelét darabokba vágatja, annak lelke azonban nem hal meg, hanem tovább beszél, és gyötri az emberevő diktátort.

Les sept solitudes de Lorsa Lopez (1985) című regénye tulajdonképpen történetek láncolata, mely az olvasót Valencia városába, az afrikai Macondóba vezeti. Lorsa Lopez, a város nagyra becsült polgára meggyilkolja feleségét. A rendőrség elmulasztja a nyomozás során leírni a nő nevét, és később már senki sem emlékszik a meggyilkolt asszony lánykori nevére, Estina Bronzario. A történet háttérében a nemzetközi politika és korrupció keveredik a káosszal és néhány hallucinált jelenettel: „Egy reggel hallatlan tömeg gyülekezett a Plaza de la Poudrán, nem azért, hogy a rendőrségre várjon, nem is azért, hogy Estina Benta csontjait eltemesse, sem azért, hogy Sarnata Nola szintársulatának elindulását nézze. A sokaság toladott, hogy lássa a halat a halott fejénél, melyet a halászok, Fernando Lambert és Luizó Martinèz Lopèz épp akkor fogott. Ez egy szárnyas óriás volt, csaknem hetven láb hosszú, és három tonna súlyú. Bőrét pikkelyek, tollak és szőr fedte, mely a szivárvány hét színével fénylett.” A történeteket egy női narrátor, Gracia mondja el, aki végül elmegy Valenciából Nsanga-Nordába, és elnyeli a tenger. A könyv előszavában Tansi azt írja: „A művészet annak képességéből fakad, hogy ki tudja fejteni azt a valóságot, amelyet képtelenség saját jelentésének megfelelően elmondani, vagy amelyet tudatosan elhallgatnak.”

Tansi nagyszerűsége olykor már abszurd képzeletvilágában, és ami életben tartja ezeket a képzeletbeli szárnyalásokat, az író nyelvében rejlik: Tansi a standard

francia nyelvet – ‘une langue frigide’ – feltölti a kongói utcanyelv színes kifejezéseivel. Más afrikai írókhoz hasonlóan megteremt egy nyugati nyelv – ez esetben a francia – sajátos, afrikai változatát. Nyelvezete pedig tökéletesen illik ahhoz a valóságot irreálisan bemutató írói világhoz, melyben bár sokszor ráismerünk nekünk megszokott helyzetekre, Tansi mégis olyan eszközöket alkalmaz, mely érthetlenné teszi a számunkra oly ismerősnek hitt világot.

Sony Labou Tansinak mindössze egyetlen novellája jelent meg magyarul, Mesterházi Márton fordításában.¹

Válogatott művei:

- La paranthèse de sang, 1978 (dráma)
- La Vie et demie, 1979 (regény)
- Conscience de tracteur, 1979 (színdarab)
- Coutume d'être fou, 1980 (színdarab)
- L'Etat honteux, 1981 (regény)
- Je soussigné cardiaque, 1981 (színdarab)
- La parenthèse de sang, 1981 (színdarab)
- L'Anté-peuple, 1983 (regény)
- Les sept solitudes de Lorsa Lopez, 1985 (regény)
- La Rue des mouches, 1985 (színdarab)
- Sony Labou Tansi: un citoyen de ce siècle, 1986 (interjú)
- Antoine m'a vendu son destin, 1986 (színdarab)
- Moi, veuve de l'empire, 1987 (színdarab)
- Le coup de vieux, 1988 (színdarab)
- Les Yeux du volcan, 1988 (regény)
- Qui a mangé Madame d'Avoine Bergotha?, 1989 (színdarab)
- La résurrection rouge et blanche de Roméo et Juliette, 1990 (színdarab)
- Une chouette petite vie bien osée, 1992 (színdarab)
- Poèmes et vents lisses, 1995 (versek)
- Le Commencement des douleurs, 1995 (regény)
- L'autre monde: écrits inédits, 1997 (válogatott művek)

Jegyzet

¹ Labou Tansi, Sony: A szégyenletes állapot, Nagyvilág, 1992/4, 467-474.